EESTI KUNSTIAKADEEMIA
Kunstikultuuri teaduskond
Muinsuskaitse ja konserveerimise osakond

Reelika Reinsalu

1910.a ELAMU/REHEAIT

Liiva, Püha küla, Saaremaa vald, Saare maakond

2019/2020 õppeaasta
Arhitektuuri konserveerimise ja restaureerimise täiendkoolituskursuse lõputöö

Tallinn 2020

Autorideklaratsioon

Kinnitan, et olen koostanud antud lõputöö iseseisvalt ning seda ei ole kellegi teise poolt varem kaitsmisele esitatud.
Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, olulised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on töös viidatud.

„ ..... ” augustil 2020. a.

.....

(allkiri)

Töö vastab kehtivatele nõuetele ja lubatud kaitsmisele:

„ ..... ” augustil 2020. a.

.....

Kaitstud hindele:

.....

„ ..... ” augustil 2020. a.

.....

Sisukord

Autorideklaratsioon **2**

Sissejuhatus **4**

Ajalooline ülevaade **7**

1.1 Püha kirik 7

1.2 Püha kirikumõis 8

1.3 Liiwa talu 8

1.4 Hoone ehitusetapid 9

1.5 Piirkond 11

Hoone materjalikasutus ja tehniline seisukord **13**

2.1 Katus 13

2.2 Reheahi ja korsten 14

2.3 Välisseinad 15

2.4 Siseseinad 16

2.5 Vahelagi 18

2.6 Põrand 19

2.7 Vundament 19

2.8 Avatäited 20

Väärtused ja säilitamise ettepanekud **20**

3.1 Esemed 21

3.2 Katus 21

3.3 Reheahi 22

3.4 Välisseinad 22

3.5 Siseseinad 23

3.6 Vahelagi 23

3.7 Põrand 23

3.8 Avatäited 23

Kokkuvõte **26**

Kasutatud kirjandus ja teised allikmaterjalid **27**

Lisad **29**

Sissejuhatus

Töö eesmärk

Illustratsioon 1. Foto valitud objektist, 25.06.2016.a (Allikas: omaniku fotokogu)

Uurimise aluseks objektiks on 1910.aastatel ehitatud reheait, mis ei ole muinsuskaitse all. Arvestades koha ajalugu on hoone tähtis nii perekonna pärandi säilitamisel kui ka mineviku mõistmisel.

Valisin selle objekti, sest tegu on minu perekonnale kuuluva suvila hoonestusega, mis on läbi erinevate lepingute minu vanemateni jõudnud. Hoonega samal krundil asetseb 1970-ndatel ehitatud uuem saunamaja-eluhoone, mida on alates 2018.aastast soojustatud ja sidesüsteemides ühendatud, et võimaldada igapäevast eluhoonet. Selle kõrval on soov ka vana rehemaja ühel päeval uuesti eluhoonena kasutusele võtta. Küsimus on kuidas, milliste võtetega ning millises mahus on võimalik olemasolevat kasutada.

Töö eesmärk on kaardistada hoone hetke seisukord ning leida lahendus hoone parimal võimalikul moel renoveerimise, restaureerimise või konserveerimise läbi.

Alusandmed[1]:

Aadress: Liiva, Püha küla, Saaremaa vald, Saare maakond

Katastriüksuse tunnus: 59201:003:0788

Ehitisregistrikood : 106014202

Esmane kasutuselevõtu aasta : 1910

Ehitisealune pind (m2) : 114

Suletud netopind (m2) : 86,2

Eluruumide pind : 47,9

Maapealsete korruste arv : 1

Materjaalsus: madalvundament, puit kandekonstruktsioonid, puit välisseinad, katusekattematerjalina eterniit.

Asukoht

Püha küla asub Saare maakonnas, Kuressaare linnast ida suunas 16 km kaugusel.

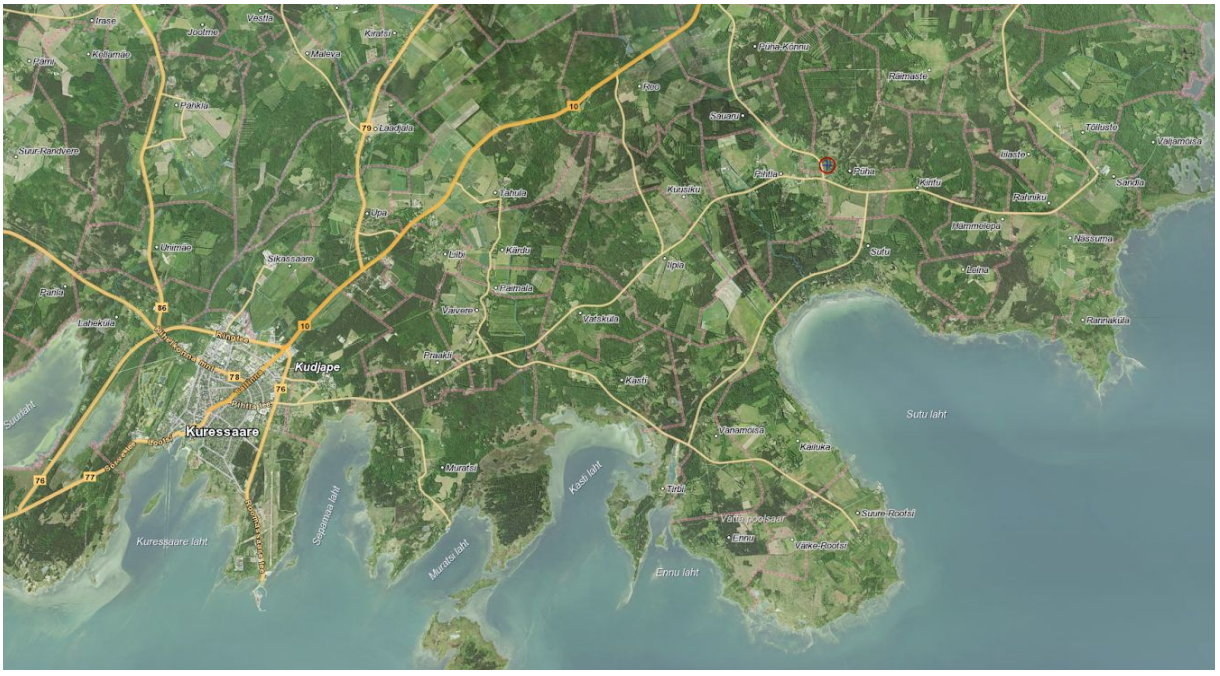

Illustratsioon 2. Objekti asetus kaardil Kuressaare suhtes. (Allikas: Maa-ameti kaardirakendus)

[1] Ehitisregister; ehr.ee

Illustratsioon 3. Objekti asukoht ja krundi piir Püha küla suhtes. (Allikas: Maa-ameti kaardirakendus)

Muinsuskaitseline staatus

Miljööväärtuslikud hooned piirkonnas, mis ei ole kaitse all. Ümbruses muinsuskaitse all Püha kirikuaed ja Püha vana kalmistu. Kaitse vööndid on kaitsealuste ümbruses ja Püha küla tee ulatuses.[2]

[2] Kultuurimälestiste register; https://register.muinas.ee/

1. Ajalooline ülevaade

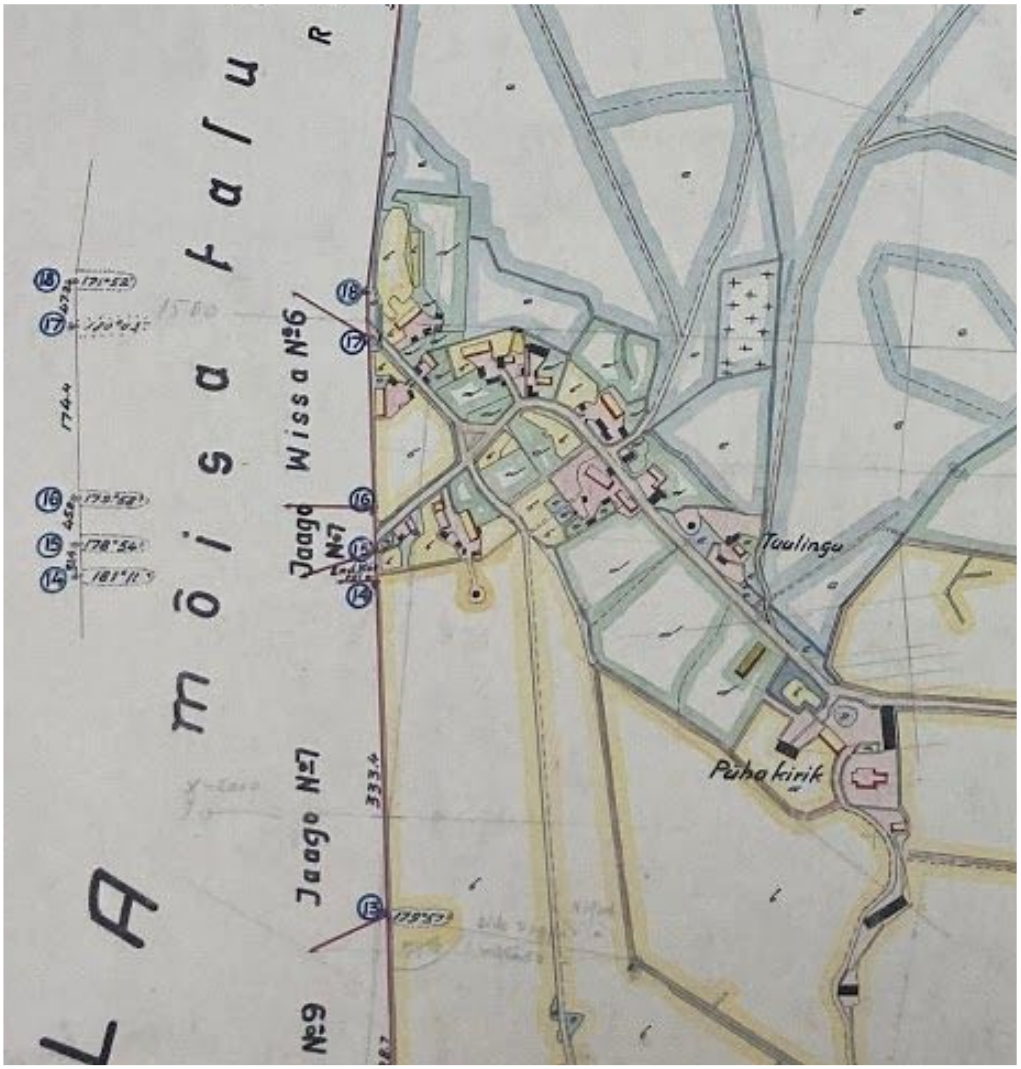

Illustratsioon 4. Püha kirikumõisa küla rendimaade mõõdistuse kaardil 1926.a (Allikas: Rahvusarhiivi Tallinna uurimissaal)

1.1 Püha kirik

Püha Jakobi kirik on ehitatud 13. sajandi II poolel. Püha kirik on Saaremaa üks vanimaid kaitsefunktsioonaalseid ehitisi ja on ehitismälestis kultuurimälestiste registris alates 20.02.1999.a. Asub mälestisel ja kaitsealal. [3]

[3] Kultuurimälestiste register; https://register.muinas.ee/

1.2 Püha kirikumõis

Pichtendahl'i eramõis rajati praeguse Püha küla aladele 16.saj keskel. 1866. aastal loodi sama nimeline vald ja Püha (Pyha, Pastorat) kirikumõis.[4]

Püha kirikumõisal oli palju maad ja seoses sellega hakati maid rentima põllumeestele ja karjakasvatajatele. Rahvusarhiivist leidub materjale, kus on näha rendilepinguid alates aastast 1920. Varasemalt igat nummerdatud krunti hakkasid asendama talude nimed. Maid jagati neile, kes olid kirikumõisa aladel juba eelnevalt tööd teinud. Rendimaid jagati ka demobiliseeritud wabadussõja sõduritele, kellele ei oldud veel tarvilist maada antud. Rendilepinguid tehti 6ks aastaks ja iga aja lõppedes uuendati rendilepinguid.[5]

1.3 Liiwa talu

Aleksander Kiil (1873.-1973.a) rentis asundustalu Liiwa no. 2 Püha kirikumõisa maadel 1920.-1935.a. Viimasel 7-l aastal vaevles rendivõlgade käes, kui hakkas pärast 1910.aastal mahapõlenud talumaju uuesti üles ehitama ilma varanduseta. Pärast kahte suve põudu 1932.-1933.a palub Kiil viimaste aastate võla pikendust kuni 1937. aastani. See leping tühistati. Kiilile on saadetud Eesti Maapanga 1934.a ärakiri, ehituslaen ja hoonete laen 35ks aastaks. 1935. aasta lõpus likvideeritakse Liiwa talu riigimaade nimekirjast kuna müüakse eraisikule (A.Kiil) maha 86.16 puhtakasurubla eest.[6]

Ostu-müügilepingu kinnitusakt 12. veebruaril 1935.a kirjas[7] :

" § 1. Riigimaade põliseks tarvitamiseks ja omanduseks andmise seaduse alusel Põllutööministeerium müüb Aleksander Jakobi poeg Kiilile omanduseks, Pihtla vallas asuva, riiklikust maatagavarast, s.o. endisest Püha kiriku mõisast, kinnistu nr. 104 planeerimiskorras eraldatud maakoha "Liiva nr. A2", mille suurus on kokku umbes kolmkümmend kaheksa tervet ja 70 sajandikku (38,70) hektaari, looduses tähistatud piires, hinnaga kaheksasada kümme krooni (810 kr)."

Liiwa talu maa on eeldatavalt Vene ajal tükeldatud ja nii sattusid selle maa osad erinevatete Aleksander Kiili suguvõsa osaliste kätte. Praeguse Liiva-Kopli talu (osa endisest Liiwa talust)

[4] Rahvusarhiiv; http://www.ra.ee/apps/andmed/index.php/vald/view?id=937
[5] Püha kirikumõisast eraldatud talud, Rahvusarhiivi Tallinna uurimissaal
[6] Püha kirikumõisast eraldatud Liiva talu nr.2, Rahvusarhiivi Tallinna uurimissaal.
[7] Nurgakivi originaaldokumendid objekti praeguse omaniku valduses. Koopiad Tallinn Rahvusarhiivis.

peremees[8] räägib, kuidas tema vanaisa ajas Nõukogude Liidu lõppedes pabereid, et tükeldatud maad uuesti kokku saada, kuid need osad, mis said uue omaniku käes täiendusi vähemalt 40% ulatuses, ei tagastatud eelmistele omanikele.

Saatsin päringu ka Rahvusarhiivi Tartu uurimissaali 1935-1997.a vahemiku dokumentide jaoks.[9]

1.4 Hoone ehitusetapid

Illustratsioon 5. Foto rehielamuga külgneva kuuri poolt. 16.10.2015.a (Allikas: autori fotokogu)

Hoonel on märgata mitmeid etappe just seinte ladumise osas. Rehemajade arenguetappe ja eluviise nendes silmaspidades[10] võib eeldada, et hoone on samuti saanud lisandusi läbi aja. Nendele viitavad räästa alused avad, maha lõigatud seinte otsad hoone taga, välisseinte otste jätkamised jne. Hoone elutubade poolsel osal on näha, et kaks aknaava on kinni ehitatud. Naabrinaise[11] sõnul pani need aknad kinni kunagine pereisa[12], kes hoidis niiviisi tütarde kosjalisi akna tagant ära.

1990. aastal on seal sanitaarremondi järgselt veel ka sees elatud - kööki on ehitatud pliit, mille soojamüürist jooksis toru üle ukseläve reheahju korstnasse, siseseintel tapeeditud kipsplaadid, vineeritud laed ja papiga kaetud põrandad.[13]

---

[8] Roman Ajangu - Aleksander Kiili lapselapselaps.

[9] 4302 Püha küla, Liiva-Kopli ja 1384 Püha küla, Liiva - Liiwa talu tükeldamise, jaotamise ja erastamise tagajärjel tekkinud sama nime põhjal talud. Dokumendid nõudsid juurdepääsu taotlust omaniku volitusega.

[10] Pärdi, Heiki. 2012. Eesti talumaja lugu. Ehituskunst ja elu 1840-1940.

[11] Vestlus Helve Tsurkaniga - Tema koos oma mehe Romet Ajangu ja äia Eduard Ajanguga kolisid Nõukogude Liidu lõpus tagasi Eesti ja asusid elama päranduseks saanud Aleksander Kiili ostetud maal.

[12] Aleksander Kiil

[13] Vestlus Toomas Bachmanniga - hoone ja krundi omanik tänapäeval.

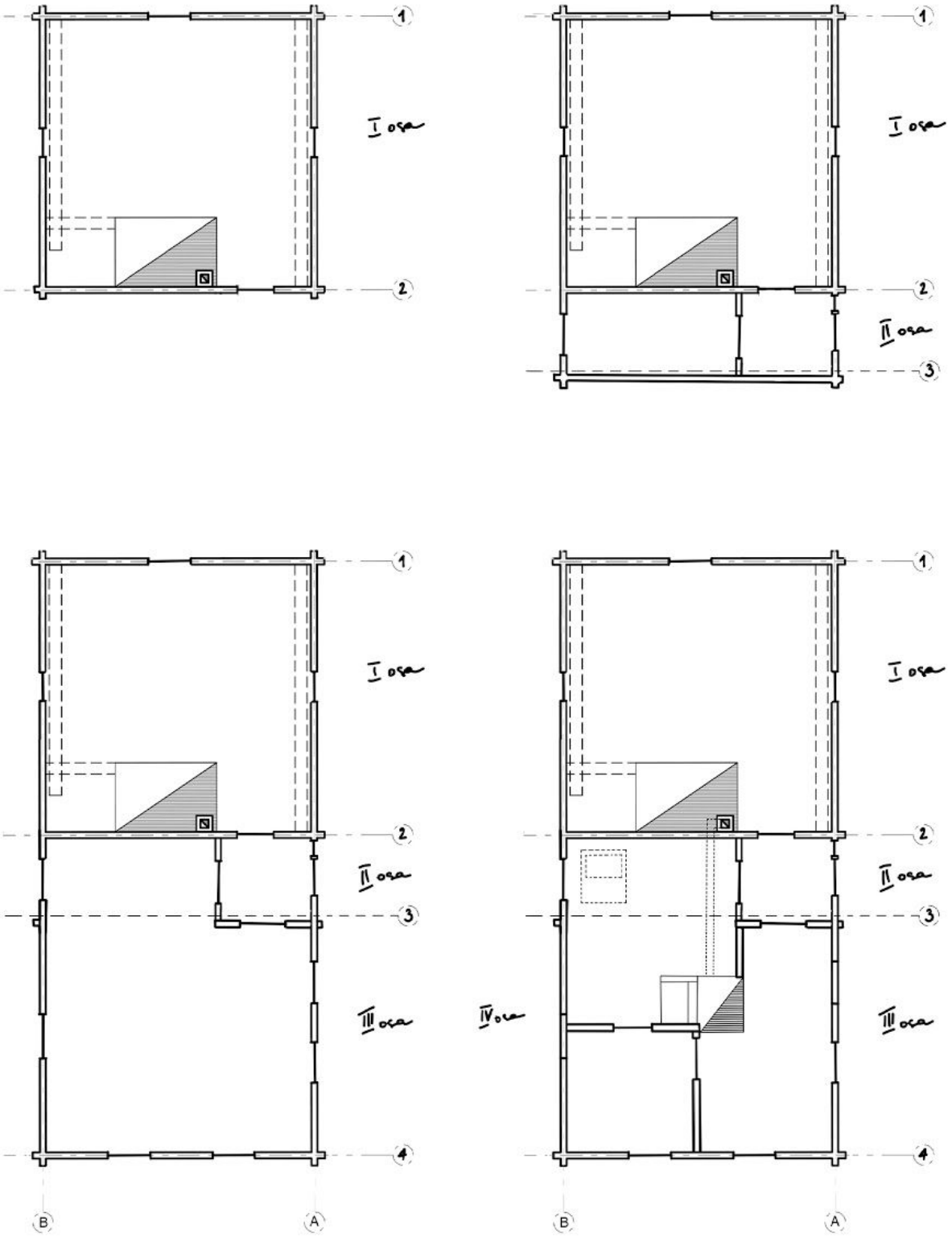

Illustratsioon 6. Eeldatavate ehitusetappide skeemid. I osa - rehetuba; II osa - juurdeehitis rehetoale; III osa - eluruumidega laiendus; IV osa - kahe akna kinni panek, ruumide jaotus ja Nõukogude aegsed täiendused (panipaik/kelder, uus pliit ja ahi, ahjust suuhatud korsten reheahju korstnasse).

1.5 Piirkond

Piirkonnas on teisigi taluarhitektuuris hooneid, mis on säilinud ning mida on korrastatud. Siiski enamus hooneid on Nõukogude perioodil juurde lisandunud ja kergesti eristatavad silikaattellisest seinte ja eterniitkatusega. Ka Mäe talu hoone on ehitatud 1920. aastatel, mis ei jää Liiva küla rehemaja ehitusaastast kuigi kaugele.

Illustratsioon 7. Püha küla Mäe talumaja (Allikas: Saaremaa kaunimad koduaiad on selgunud. Maakodu, 19.08.2015.a)

Illustratsioon 8. Eesti NSVL tüüpsuvila projektid Püha külas. (Allikas: google.maps.com)

Illustratsioon 9. Foto aidast. 16.10.2015.a (Allikas: autori fotokogu)

Kuna piirkonnas on säilinud vaid mõned talumajad samast ajast, siis on soovitatav säilitada ja taastada neid, mida saab. Samal krundil, rehemaja vastas, on kahe kambriga (toidu)ait, mis on ehitusjärgult samast ajast kui rehemaja.

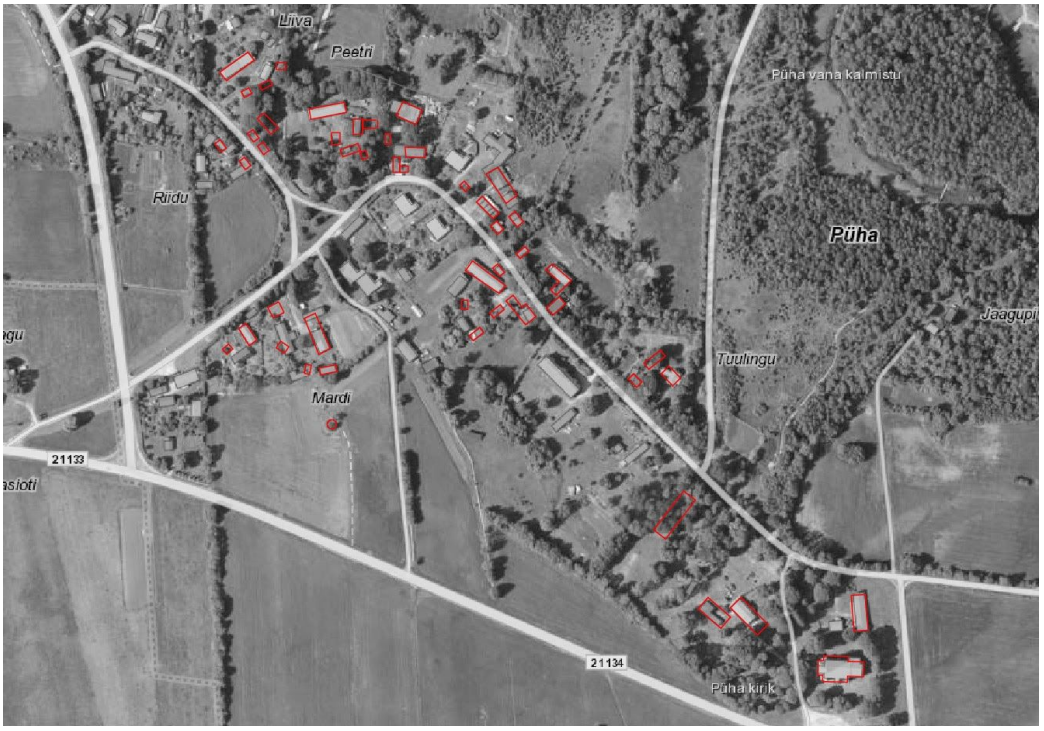

Illustratsioon 10. 94 aastat muutusi - 1926.a Püha küla hooned 2020.a ortofotol. (Allikas: Maa-ameti kaardirakendus, Rahvusarhiiv)

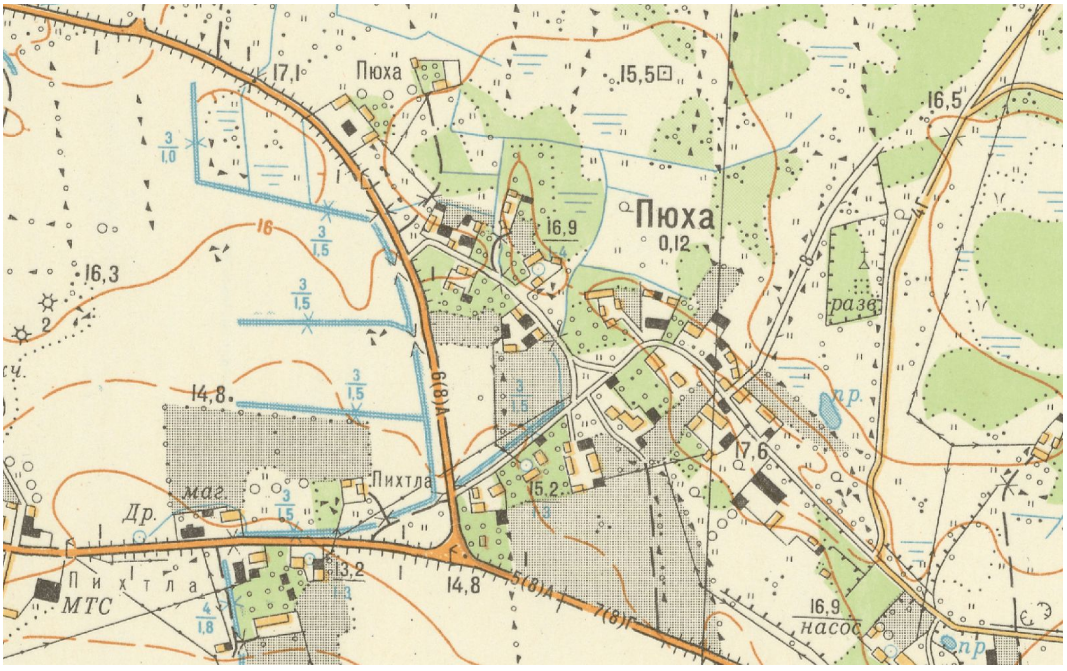

Illustratsioon 11. Püha küla 1987. aasta NSVL o42 topokaardil (Allikas: Maa-ameti ajaloolised kaardid)

2. Hoone materjalikasutus ja tehniline seisukord

2.1 Katus

Hoonel on ühepoolne kelpkatus. 1989.a oli veel rookatus, 1990.a pandi eterniit. Sarikad aeti enam vähem sirgeks aga need olid vanad, uusi ei pandud, ei plommitud.

Illustratsioon 12. Rehemaja eterniit katuse ja korstna pitsiga. 5.07.2020.a (Allikas: autori fotokogu)

2.2 Reheahi ja korsten

Reheahju korstnale survetesti pole tehtud aga pottsepa sõnul tundub, et korsten on korras. Reheahju võlv on ühe koha pealt sisse langenud. Ahju tagaseinas on pragu. Ahju peale on tehtud lesila Vene ajal valgest tellisest, mis ei ole originaal. Reheahju seintel on säilinud osaliselt lubjakrohv. Ahju köögi poolne külg oli kipsplaadi all, mis 2016.aastal osaliselt maha võeti. Reheahju köögipoolselt seinalt kipsplaadi eemaldamisel tuli välja tahmaluuk.

Illustratsioon 13. Reheahju tahmaluuk, 28.12.2016 (Allikas: omaniku fotokogu)

2.3 Välisseinad

Illustratsioon 14. Rehemaja välisseinte sõlm põhja poolt, 5.07.2020 (Allikas: autori fotokogu)

Illustratsioonid 15 ja 16. Välisseina kahjustused vundamendi vöö ümbruses., 5.07.2020 (Allikas: autori fotokogu)

Hoone välisseinad on D-kujulise profiiliga rõhtpalkidest. Alumised palgid on osaliselt vundamendi sisse valatud, mis on lagundanud palke. Hoone edela poolses küljes visuaalsel vaatlusel märgata parasiitide kahjustusi.

Nii hoone esi- kui ka tagaküljel on märgata erinevate ehitusetappide olemust. Eluruumide ja rehetoa kõrguste vahe tuleb räästaaluse välisel visuaalsel vaatlusel välja. Tagaküljel esineb püstpalgi kasutust ja rõhtpalgi sõlmedel otste maha lõikamist.

Illustratsioonid 17 ja 18. Välissein katuse räästa all ühel ja teisel pool maja, 5.07.2020 (Allikas: autori fotokogu)

2.4 Siseseinad

Hoonet läbib keskne sein, mis on markeerijaks hoonete ehituse etappidele. Osa kesksest seinast on reheahju külg. Palgi otsad on hoone tagumisest küljest maha lõigatud, kuid hoone seesmisel vaatlusel hästi säilinud ja püsinud. Reheahju kohalt on pikad palgid keskelt pooleks lõigatud, sest Vene ajal kööki ehitatud uue ahju korsten suunati üle ukseläve reheahju korstnasse.

Illustratsioon 19. Hoone keskne sisesein ja reheahju külg köögi poolt , 11.12.2016 (Allikas: omaniku fotokogu)

Illustratsioonid 20 ja 21. Eluruumide siseseinad 16.10.2015.a ja pärast kipsplaadi eemaldamist 11.12.2016.a (Allikas: omaniku fotokogu)

Hoone eluruume eraldavad siseseinad koosnesid nii kipsplaatidest kui ka palkidest, millest hästi säilinud vaid meetri pikkused palgid. Palgid nummerdatud ja pandud hoiule. 2017. aastal eemaldati nõukogude aja sanitaar remondi käigus lisatud tapeeditud kipsplaadid.

Illustratsioonid 22 ja 23. Siseseinte palkide lahti võtmine, 5.01.2017 (Allikas: omaniku fotokogu)

2.5 Vahelagi

Vahelagi on laotud poolikutest palgi juppidest, mille peal on mullaga põhust kiht soojustuseks. Eluruumide lage katsid remondi käigus valgeks värvitud vineerplaadid, mis 2017.aastal eemaldati.

Illustratsioonid 24 ja 25. Vahelae puhastus, 4.01.2017.a (Allikas: omaniku fotokogu)

2.6 Põrand

Rehemaja eluruumidel oli puitpõrand, rehetoal on varem olnud paekivi põrandaks. 2015.a võeti puitpõrand (värvitud lai laud) üles. Vene ajal oldi põrandale ka papp peale löödud, seega on algsetel põrandalaudadel palju naelu sees. Põrandalauad on eemaldatud ja nummerdatud.

2.7 Vundament

Hoone rehetoa osal on paekividest vundament palkide all. Ilmselt on see ka olnud eluruumide poolsel osal. Hiljem ilmselt maja vajumisel tekkis palkide väljavajumine, mida on peatatud hoonele ümber valatud vundamendi vööga.

Illustratsioonid 26 ja 27. Hoone eluruumide osale vööna ümber valatud toestus, 5.07.2020.a (Allikas: autori fotokogu)

Illustratsioon 28. Vundamendi vaheldumine hoone tagaküljel, 5.07.2020.a (Allikas: autori fotokogu)

2.8 Avatäited

Illustratsioonid 29 ja 30. Aknaraamid seest ja väljast, 5.07.2020 (Allikas: autori fotokogu)

Hoone eluruumide poolsel osal esinevad ühes stiilis 4 väljastpoolt punaseks värvitud kahe kihilist aknaraami koos klaasidega. Rehetoast avanevad kummalegi hoone küljele teises stiilis ühed aknaraamid ilma klaasideta. Elumaja välisukse kõrval on rahuldavas seisukorras üksikuna piklik kahe kihiline, aknaraam osaliste klaasidega.

Rehetoa otsas, suunaga paekivist kuuri, on säilinud ukseava, originaal uksega. Hästi säilinud elumaja osa välisuks ja tuulekoja-rehetoa vaheline uks. Tuulekoja-köögi vaheline uks on uuem (tõenäoliselt Nõukogude aegne lisandus) ja heas seisukorras.

3. Väärtused ja säilitamise ettepanekud

Hoone ehitusaastast ja -kvaliteedist lähtuvalt on hoone seisukord rahuldav. Hoonel leidub vähesel määral, kuid siiski eksisteerivaid väärtusi. Püha külas on samast ajaetapist rehielamuid veelgi, kuid neid on vähe. See tõestab, et antud hoone restaureerimine ja konserveerimine on juba piirkondlikus tähenduses oluline väärtus.

3.1 Esemed

Nii rehemaja kui aida seest leidub esemeid, mis on oma ajastule kohased ja kindlasti säilitamist väärt. Rehemajast pärit katkise jalaga Eesti aegne täispuidust laud (võimalik restaureerida), kaks täispuit raamiga voodit (ühel vedrupõhi), pruun puidust kummut. Aidas kapsatünn, lihatünn, kartulisalv, veimevakakirst koos vanade lõngakeradega.

3.2 Katus

Korstnapits ja korsten ise on heas seisukorras. Korsten on dolomiitkiviplokkidest, mida peaks vajadusel plommima, krohvima ei pea. Korstnapitsi järgi saab eeldada, et enne eterniiti on seal olnud rookatus, mis ilmselt nõukogude perioodil käepärasema materjali vastu on välja vahetatud. Katusesarikad on välisel vaatlusel heas seisukorras, kuid tuleks kindlasti uuesti sirgeks ajada ja selle käigus vajalikud kohad asendada või plommida. Eemaldada eterniit ning asendada see rookatusega. Hoone kelpkatusel on säilinud unkaaugu kuju edela suunas (maja ühel küljel), mida tuleks kindlasti säilitada katusematerjali asendades.

Illustratsioonid 31 ja 32. Korstnapits ja unkaauk seestpoolt 11.06 2016.a (Allikas: omaniku fotokogu)

3.3 Reheahi

Reheahi on nii suur, et inimesel on võimalik sisse lausa mahtuda. Pottsepa hinnangul on enamus ahju olemusest korras, siiski on vaja taastada võlv uuel ülesehitusel ja kinni panna tekkinud praod. Vana reheahju korsten on silmnähtavalt viltu, kuid nii on ajastukohaselt meelega tehtudki, et tõmme oleks parem.

Illustratsioonid 33 ja 34. Sissevarisenud võlvidega reheahi, 13.02.2016.a (Allikas: omaniku fotokogu)

3.4 Välisseinad

Välisseintest tuleks eemaldada elutubade poolses osas alumised 3 rida palke koos ümber valatud vundamendiga. Ehitada paekividest uus vundament ja asendada rõhtpalgid.

Hooneosade kõrguste vahest tekkinud räästaalused augud proteesida. Osaliselt palgid plommida edela poolelt, kus on kahjustusi rohkem.

3.5 Siseseinad

Hoone siseseinad on säilinud hästi ja nende seisukord on hea, mis tähendab et hoonet on võimalik siselahenduses taastada ja konserveerida. Nummerdatud palke saab taaskasutada.

3.6 Vahelagi

Kõik laelauad on heas seisukorras ka pärast vineeri eemaldamist. Lauad on nummerdatud ja neid restaureerides saab neid uuesti samas mahus kasutada.

3.7 Põrand

Põrandalauad on peale mitmeid kihistusi täis naelutatud ja saanud palju kahjustusi. Lauad on ka hiljuti lahti võetud eeldusel, et neid ei taastata. Samade laua mõõtmete järgi saab paigaldada ka uued täispuidust põrandalauad, mis annab võimaluse põranda aluseks soojustamiseks.

Rehetoas on osaliselt säilinud paekivi plaatidest põrand, seda võimalikus mahus välja puhastada ja asendada kohtades, kus vaja.

3.8 Avatäited

Hoone elutubade poolses osas aknaraamid on väga heas seisukorras ja säilitatavad. Kinni ehitatud aknaavad soovitatavalt eluruumideks planeerimisel uuesti avada ja kasutada olemasolevate aknaraamide koopiaid.

Rehetoa osa aknad on ilma klaasideta ja hävinenud. Sama aknajaotust silmaspidades saab need asendada uutega.

Välisukse kõrval asetsev piklik aken on oma seisukorda silmaspidades raamina restaureeritav, kuid klaasid tuleks asendada.

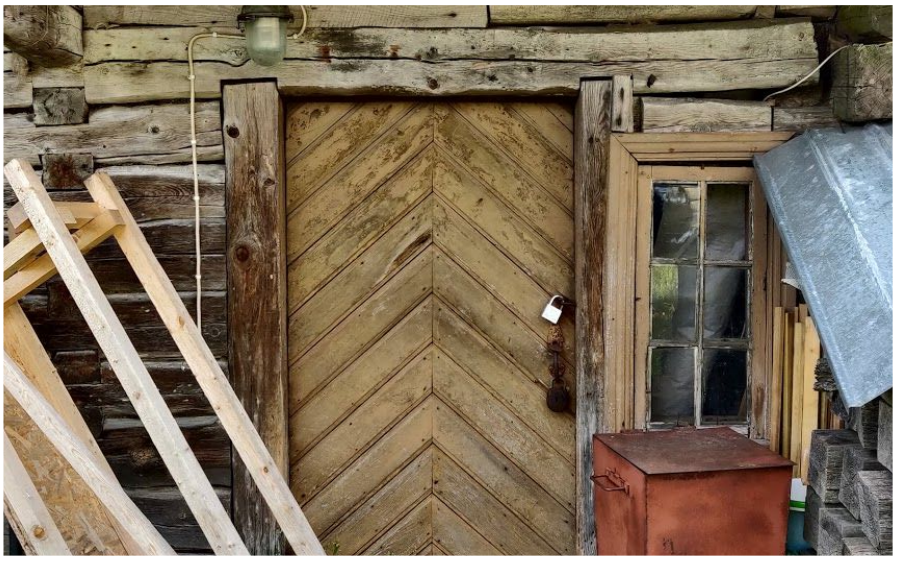

Illustratsioon 35. Välisukse kõrval asetsev piklik aken, 5.07.2002.a (Allikas: autori fotokogu)

Illustratsioon 36. Hoone edela poolse külje aknaraamid, 5.07.2020.a (Allikas: autori fotokogu)

Illustratsioon 37. Rehetoa aken, 5.7.2020.a (Allikas: autori fotokogu)

Hoonel on 2 välisust ja 2 siseust. Hoone esine välisuks ja tuulekojast rehetuppa suunduvad siseuksed on heas korras ja restaureeritavad. Tuulekojast kööki suunduv uks on heas korras. Rehetoast kuuri suunduva välisukse hinnang puudub ligipääsetavuse tõttu, kuid hoone olemuse ja ajaloo kohaselt soovitatavalt säilitada.

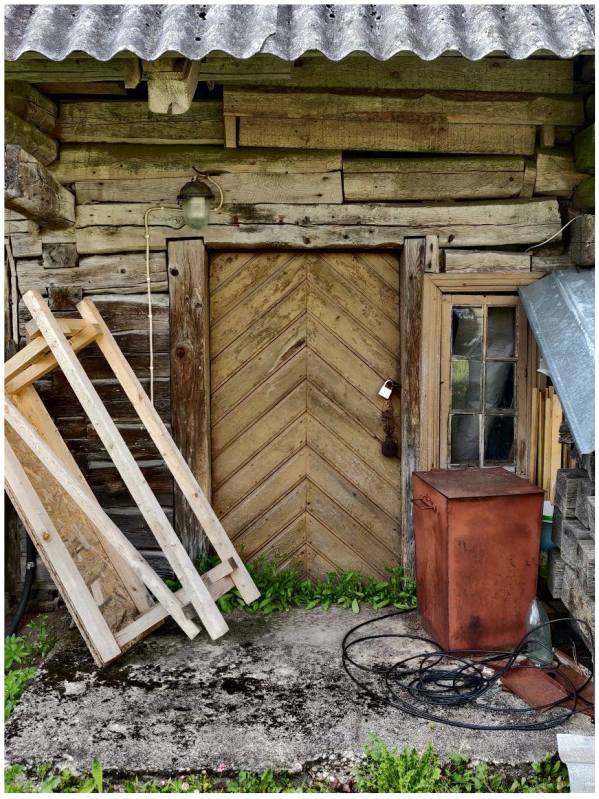

Illustratsioonid 38 ja 39. Välisuks ja rehetoa uks, 5.7.2020.a (Allikas: autori fotokogu)

Kokkuvõte

Uuritava hoonena on tegu väga mahuka objektiga. Püha külas ei ole vanu taluhooneid muinsuskaitse alla võetud, kuid piirkonna ajalugu ja kihistusi silmaspidades on minu poolne ettepanek hoonet maksimaalses mahus säilitada. Hoone on ainult isiklikuks kasutuseks. Elumajaks kujundamisel ei saa ka taotleda piisavalt toetusi, et seda täisväärtuslikult restaureerida, siiski on töö käigus tehtud mitmeid ettepanekuid, millega arvestada.

Praeguseks hetkeks on hoone seest puhastatud Nõukogudeaegsetest täiendustest - laele kinnitatud vineerid, põrandale pandud papp ja seinad kipsplaatidest ja tapeedist. Põranda soojustamiseks ja sirgeks ajamiseks võeti eksisteerivad põrandalauad ja siseseinte palgid lahti ja nummerdati võimalikuks uuesti kasutamiseks. Hoone eluruumide poolel (kus enne oli pliit) on kaks väiksemat soojustuseta, selleks on hetkel juba lisatud uus küttekolle, mille laavakiviplokkidest ehitatud korsten on plaanis dolomiidi antiik-krohviga katta.

Eluhooneks kujundamisel on tähtis hoone soojustamine. Selle lisamisel on soovituslik väljastpoolt soojustada - perimeetril olevate palkide esteetiline seisukord on kehv (visuaalselt on ta lapitud kokku kõigest), siiski sisemine pool palkidest on hästi säilinud ja eksponeeritav. Soojustada väljast poolt roovituse ja villaga, tuuletõke ja palgi imitatsiooniga ristlaudis peale.

Rehemaja vastas on paekivist kuur, mis ei ole antud töö otseseks uurimisaluseks, kuid on osa ansamblist ja seetõttu soovitatavalt säilitatav osa. Paekivi kuuri 1990ndatel on plommitud silikaadiga ja pandud katus peal. Otsas on vitsad peal. Kuuri, kui säilitatavat hooneosa tuleks ka restaureerida - paekivi vuugid täita pritskrohviga (pestakse värskelt kivi välja, siis on ainult paekivi näha), ukse ümbrus samuti krohvida, seega ei pea vahetama silikaati välja.

Kasutatud kirjandus ja teised allikmaterjalid

ARHIIVIALLIKAD

Püha kirikumõis Kirikutalu nr. A39 ja A, B ja C, Rahvusarhiivi Tallinna uurimissaal, f. ERA.T-3.18.68, l. 1 (fotokoopiad autori valduses)

Püha kirikumõisast eraldatud Liiva talu nr.2, Rahvusarhiivi Tallinna uurimissaal, f. ERA.63.15.5806, kogu toimik (fotokoopiad autori valduses)

Püha kirikumõisast eraldatud talud, Rahvusarhiivi Tallinna uurimissaal, f. ERA.63.9.2159, kogu toimik (fotokoopiad autori valduses)

Saatsin päringud ka Tartu uurimissaalile:

4302 Püha küla, Liiva-Kopli; ER kood 106014647, 106014648, 106014649, 106014650, Rahvusarhiivi Tartu uurimissaal, f. SAMA.451.2.13056, kogu toimik

1384 Püha küla, Liiva; ER kood 106014202, 106014203, 106014204, Rahvusarhiivi Tartu uurimissaal, f. SAMA.451.2.13037, kogu toimik (https://ais.ra.ee/index.php?module=202&op=4&tyyp=3&otsing_id=20200409131826143955&id=215000044225&active=2&query=liiva%2C+p%C3%BCha+k%C3%BCla%2C+saare&naita_ridu=10&sess_id=8b3d3679bf2c76eb1b3d9e90ba994975)

PUBLITSEERIMATA ALLIKAD

Eesti Maapanga ärakiri, 25.07.1934.a maakoha ostja poolne leping (omaniku valduses)

E.V. Põllutööministeeriumi ja Aleksander Jakobi poeg Kiili vaheline ostu-müügileping, 1.11.1934.a (omaniku valduses)

Rehemaja fotod, 16.10.2015.a (autori fotokogu)

Rehemaja fotod, 13.02.2016.a (omaniku fotokogu)

Rehemaja fotod, 11.-25.06.2016.a (omaniku fotokogu)

Rehemaja fotod, 11.-28.12.2016.a (omaniku fotokogu)

Rehemaja fotod, 3.-5.01.2017.a (omaniku fotokogu)

Rehemaja fotod, 31.03.2017.a (autori fotokogu)

Rehemaja fotod, 5.07.2020.a (autori fotokogu)

Saaremaa, Pihtla küla, Püha kiriku asundustalu No.2 asendiplaaniline joonis (omaniku valduses)

INTERNETIALLIKAD

Ehitisregister, ehr.ee (vaadatud: 09.04.2020.a)

Kultuurimälestiste register, https://register.muinas.ee/ (vaadatud: 10.04.2020.a)

Maa-ameti geoportaal, https://geoportaal.maaamet.ee/ (vaadatud: 10.04.2020.a)

Maa-ameti ajalooliste kaartide kaardirakendus, https://xgis.maaamet.ee/ (vaadatud: 10.04.2020.a)

Osilia, https://sites.google.com/site/osiliensis/kirikud/kirikud-saartel/pueha-kirik (vaadatud: 10.04.2020.a)

KIRJANDUS JA PUBLITSEERITUD ALLIKAD

Pärdi, Heiki. 2012. Eesti talumaja lugu. Ehituskunst ja elu 1840-1940.

SUULISED ALLIKAD

Ajangu, Roman (Aleksander Kiili lapselapselaps, naabertalu Liiva-Kopli omanik). Vestlus 9.11.2019.a

Bachmann, Toomas (Liiva talu omanik). Vestlus 9.11.2019.a

Tsurkan, Helve (Roman Ajangu ema, Aleksander Kiili lapselapse naine). Vestlus 9.11.2019.a

Lisad

1. Saaremaal, Pihtla vallas asuva Püha kirikumõisa ja kiriku rendimaade plaan. 1926.a
2. Rehemaja plaan (hoone laotus ja esimese korruse plaan) 2017.a

Lisa 1

Saaremaal, Pihtla vallas asuva Püha kirikumõisa ja kiriku rendimaade plaan. Mõõtnud ja plaani valmistanud magneedilise meridiaani järele 1926.a maamõõtja A. Pullertis. (Allikas: EV Põllutööministeerium Katastri Ameti Arhiiv, Saaremaa 452, Rahvusarhiivi Tallinna uurimissaal) Fotokoopiad.

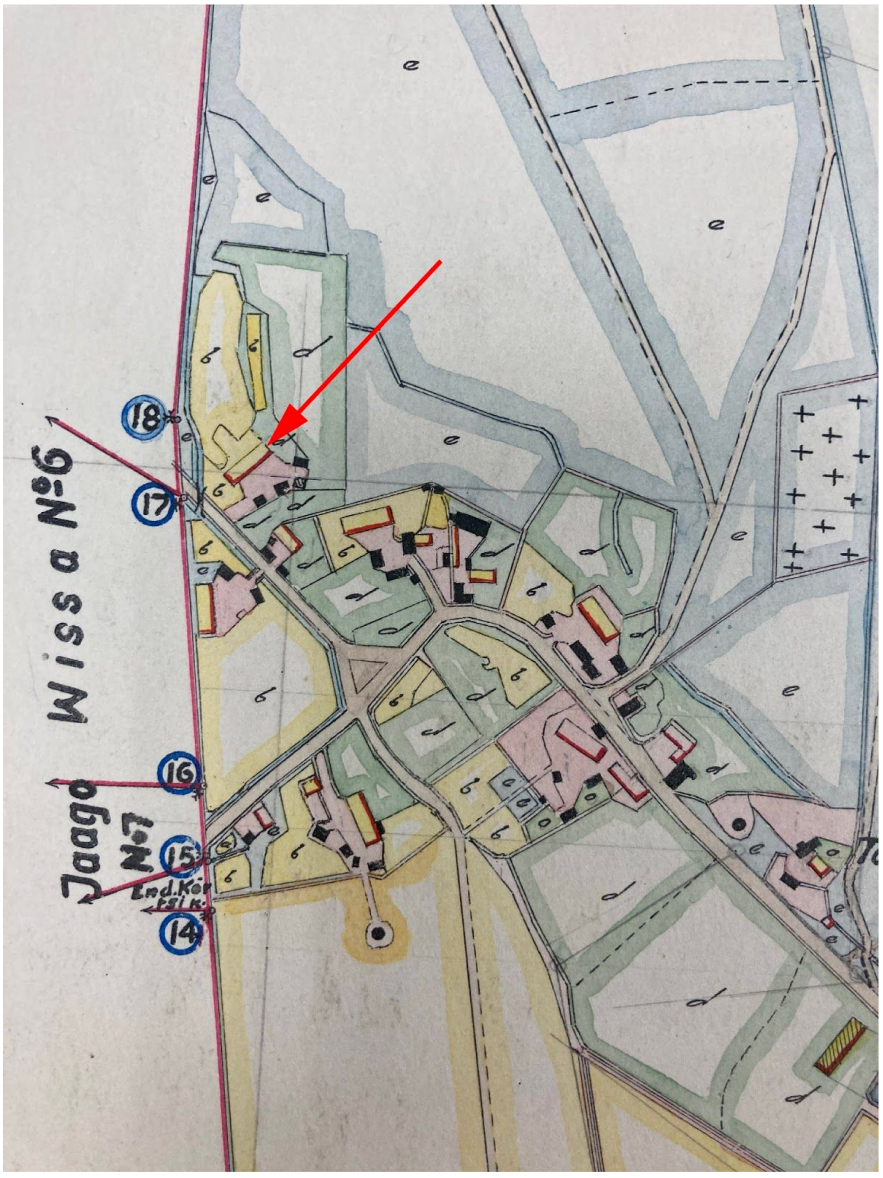

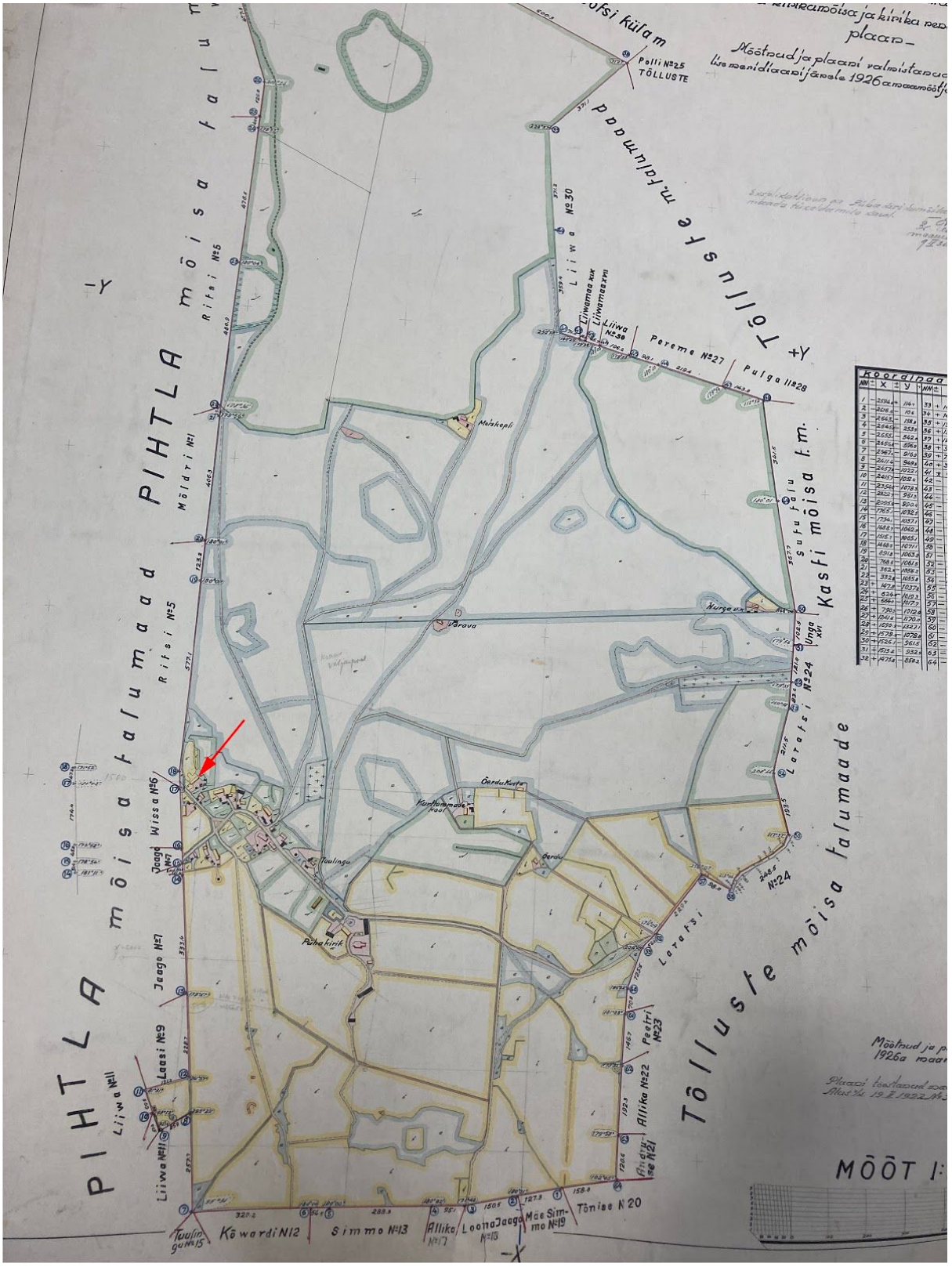
PIHTLA mõisa falumaad
Rifsi Nº5
Mõldri Nº1
Liiwa Nº30
Pereme Nº27
Pulga Nº28
Kasti mõisa t.m.
Suurgalu
Lavatsi Nº24
Wissa Nº6
Jaago Nº7
Jaago Nº9
Laasi Nº9
Liiwa Nº11
Allika Nº22
Paetri Nº23
Tõnise N 20
Kõwardi N12
Simmo Nº13
Allika Nº17
Loona Jaago Nº18
Mäe Simmo Nº19
Tõlluste mõisa falumaade
Polli Nº25
TÕLLUSTE
Mõkepõ
Võrava
Kõrtsimõisa kool
Gerdu Kuste
Gerdu
Rõhu kirik
Koordinaad
MÕÕT 1:

Lisa 2
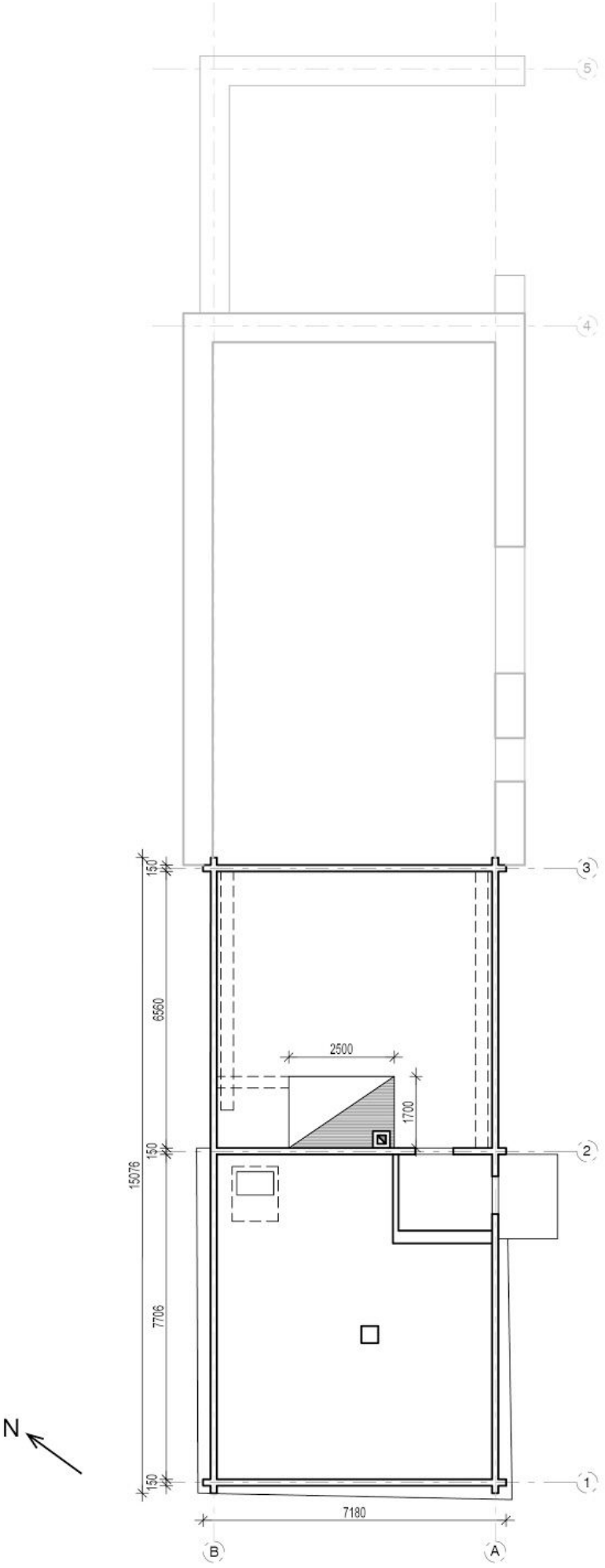
Rehemaja plaan. Mõõtnud ja plaani valmistanud autor 2017.a peale hoone sisetöid. Hoone esimese korruse plaan. Tumedalt märgitud rehemaja rõhtpalkidest hoone koos reheahjuga. Hallilt paekivi seintega kuur, mille kõrval 1990.ndatel laotud paekivist õueköögi ala.